

PILIE TINĖS
VISUOMENĖS
INSTITUTAS

Ilgalaikė pilietinio ir
tautinio ugdymo
programa

2010 01 11

LIETUVOS PILIETINĖ GALIA ŪGTELEJO, BET LIEKA MENKA

Lietuvos visuomenės ir mokytojų pilietinės galios indeksas 2009

Lietuvos visuomenės pilietinės galios indekso tyrimas 2009 metais buvo atliktas jau trečią kartą, toks pat mokytojų tyrimas – antrą kartą. Pilietinės galios indekso paskirtis – nustatyti, kaip kinta Lietuvos gyventojų ir mokytojų domėjimasis viešaisiais reikalais, pilietinis dalyvavimas bei pilietinio dalyvavimo potencialas, požiūris į turimas pilietines galias bei socialinės aplinkos palankumo pilietinei veiklai vertinimas. Kasmetinis tyrimo atlikimas leidžia atskleisti Lietuvos pilietinės visuomenės pokyčius, įvertinti pilietinės visuomenės būklę, atkreipti dėmesį į jos raidos problemas.

1. 2009 metais Lietuvos visuomenės pilietinė galia buvo stipresnė nei 2007 ir 2008 metais

2009 metų Lietuvos gyventojų pilietinės galios indeksas yra 35,0 balai iš 100 galimų. Palyginus šią reikšmę su 2007 metų indekso reikšme – 32,7 ir 2008 metų reikšme – 33,2, galima teigti, kad šiais metais Lietuvos gyventojai igijo šiek tiek daugiau pilietinės galios nei turėjo ankstesniais metais. Ši pokytį labiausiai lėmė išaugęs gyventojų dalyvavimas kai kuriose pilietinėse veiklose bei jų kintantis požiūris į tai, kiek tikėtina, kad pilietišškai aktyvus žmogus Lietuvos visuomenėje gali būti laikomas keistuoliu ar įtarinėjamas veikiantis dėl savanaudiškų paskatų.

2. 2009 metais daugiau Lietuvos gyventojų dalyvavo bendruomeninėse veiklose ir protesto akcijose

Per paskutinius metus bent vienoje tirtų pilietinių veiklų dalyvavo 7 iš 10 Lietuvos gyventojų. Pilietinės veiklos, kurios pritraukia daugiausiai gyventojų, nuo 2007 metų išlieka tos pačios. Beveik pusė šalies gyventojų dalyvauja labdaringoje veikloje bei aplinkos tvarkymo talkose. Trečdalis Lietuvos žmonių (33 proc.) prisideda prie vietos bendruomenių veiklos. Įvairios kitos pilietinės veiklos – dalyvavimas nevyriausybiniuose organizacijose, protesto akcijose ir kt. – sutelkia vos dešimtadalį šalies gyventojų.

Palyginę 2008 ir 2009 metų Lietuvos gyventojų pilietinio aktyvumo dinamiką pagal atskiras veiklas matome, kad per pastaruosius metus reikšmingai daugiau gyventojų dalyvavo bendruomeninėje veikloje: 2008 metų tyrime 29 proc. respondentų nurodė tais metais dalyvavę aplinkos tvarkymo talkose, o 2009 metais tokių buvo 46 proc.; atitinkamai vietos bendruomenių veikloje dalyvavusių 2008 metais buvo 18 proc., o 2009 – 33 proc.

2009 metais taip pat padaugėjo žmonių, dalyvaujančių protesto akcijose: 2008 metais 3 proc. respondentų teigė tais metais dalyvavę demonstracijoje, mitinge ar piketuose, 2009 metų tyrime tokių žmonių dalis buvo beveik tris kartus didesnė (8 proc.).

Kita vertus, kai kuriose pilietinėse veiklose 2009 metais Lietuvos gyventojai dalyvavo mažiau. Nors dalyvavimas labdaringoje veikloje tebeišlieka viena iš daugiausiai gyventojų įtraukiančių pilietinių veiklų, per metus labdarai aukojančių žmonių skaičius sumažėjo nuo 50 proc. iki 45. Taip pat, tyrimų duomenys rodo, kad sumažėjo ir žmonių, pranešančių valstybės kontroliuojančioms institucijoms apie įstatymų pažeidimus (2008 m. – 16 proc., 2009 m. – 10).

3. 2009 metais sumažėjo gyventojų, kuriems būdinga nuostata laikytis nuošalyje, kai iškyla vietinės reikšmės ar visos šalies ekonominė bei politinė problema

2009 metų duomenys apie Lietuvos visuomenės dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialą patvirtina tendenciją, atskleistą dar 2007 ir 2008 metų tyrimuose. Daugiausiai pilietinio aktyvumo potencialo Lietuvos visuomenėje glūdi vietinėse bendruomenėse: net trečdalis (29 proc.) gyventojų imtųsi organizuoti veiklą, jeigu iškiltų vietinės reikšmės problema, o dar pusė (47 proc.) prisidėtų prie šios veiklos. Visuomenėje kilus rimtai ekonominei arba politinei problemai atitinkamai tris arba septynis kartus mažesnė žmonių dalis imtųsi organizuoti veiklą šioms problemoms spręsti, apie trečdalį gyventojų laikytųsi nuošalyje.

Nors Lietuvos gyventojų dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialas 2009 metais liko toks pat kaip ir prieš metus, lyginant šių metų duomenis su 2008 metų duomenimis galima pastebėti vieną teigiamą tendenciją: 2009 metais sumažėjo gyventojų, kuriems būdinga nuostata laikytis nuošalyje iškilus vietinės reikšmės problemai (2008 m. tyrime tokie respondentai sudarė 21 proc., o 2009 – 12 proc.), visai visuomenei susidūrus su rimta ekonomine (2008 m. - 37 proc., 2009 m. – 24 proc.) ar politine problema (2008 m. – 42 proc., 2009 m. – 32 proc.), atitinkamai padaugėjo tokių, kurie nežino, ar yra netikri, kaip jie elgsis šiose situacijose. Šis poslinkis gali būti vertinamas kaip prielaida pilietinės veiklos potencialui augti.

4. Per paskutinius metus visuomenės pilietinės įtakos suvokimas reikšmingai nepakito, tačiau padidėjo gyventojų tikėjimas Prezidentės galia priimti visai visuomenei ar atskiroms jos grupėms svarbius sprendimus

2009 metais visiškai nesikeitė gyventojų požiūris į jų pačių, kitų eilinių piliečių ar jų organizacijų galią. Visuomenėje tebevyrauja nuostata, kad eiliniai piliečiai ir jų organizacijos turi labai mažai galios arba išvis negali paveikti priimamų sprendimų, svarbių visos visuomenės ar atskirų jos grupių gyvenimui. 2009 metais gyventojų asmeninės įtakos vertinimo vidurkis 10 balų skalėje, kurioje 1 reiškia „neturi jokios įtakos“, o 10 – „turi labai didelę įtaką“, yra 2,5 balo, kitų eilinių piliečių galia vertinta 2,8 balo, o visuomeninių organizacijų ir bendruomenių – 4,9 balo.

Lietuvos gyventojų nuomone, priimant visai šaliai svarbius sprendimus daugiausiai įtakos turi Prezidentė, Seimo nariai ir valdininkai. Šioms trimis grupėms gyventojai priskyrė daugiausiai galios ir 2007 bei 2008 metais. Tačiau 2009-aisiais matomas vienas svarbus skirtumas: per pastaruosius metus išaugo gyventojų tikėjimas Prezidentės galia (2008 m. Prezidento įtakos vertinimo vidurkis

buvo 7,2, o 2009 m. – 8,6). Anksčiau gyventojai daugiau įtakos priskirdavo Seimo nariams ir valdininkams. Mažiau įtakos nei nacionalinės valdžios atstovai Lietuvos gyventojų vertinimu turi verslininkai, žiniasklaidos atstovai ir vietinės valdžios institucijų nariai (savivaldybių tarybos ir seniūnai). Vis dėlto šių grupių įtaka yra suvokiama kaip ganėtinai sviri.

5. 2009 metais visuomenė pradėjo įžvelgti šiek tiek mažiau grėsmių, galinčių iškilti žmogui, aktyviai dalyvaujančiam pilietinėse veiklose

Kaip ir ankstesnių metų pilietinės galios tyrimai, 2009 metų duomenys rodo, kad dauguma šalies gyventojų visuomeninę veiklą sieja tiek su politinėmis, tiek su socialinėmis rizikomis. Daugiau nei pusė (6 iš 10) Lietuvos gyventojų mano, kad labai tikėtina ar tikėtina, kad žmogus, kuris inicijuoja ar aktyviai dalyvauja pilietinėse veiklose, gali dėl šios veiklos prarasti darbą, sulaukti grasinimų susidoroti, būti šmeižiamas, įtarinėjamas aplinkinių veikias dėl savanaudiškų paskatų. 4 iš 10 mano, kad yra labai tikėtina ar tikėtina, kad toks žmogus bus laikomas „keistuoliu“.

Tačiau šioje pilietinės galios dimensijoje praėjusiais metais įvyko tam tikrų teigiamų poslinkių: sumažėjo gyventojų, kurie mano, kad labai tikėtina ar tikėtina, jog žmogus dėl pilietinio aktyvumo mūsų visuomenėje būtų laikomas keistuoliu (2008 m. taip manančių buvo 59 proc., o 2009 m. beliko 43 proc.) arba būtų įtarinėjamas veikias iš savanaudiškų paskatų (2008 m. taip manančių buvo 68 proc., o 2009 m. – 59 proc.). Optimistiškai vertinant šiuos rezultatus galima būtų viltis, kad pilietiškai pasyvioje Lietuvos visuomenėje vyraujančią aktyvaus žmogaus kaip socialines normas pažeidžiančio asmens įvaizdį palaipsniui pradeda keisti pilietiškai aktyvaus žmogaus, užsiimančio įprasta visuomenei veikla, įvaizdis.

6. 2009 metais, kaip ir 2008 metais, mokytojai turėjo daug daugiau pilietinės galios nei vidutiniškai jos būta Lietuvos visuomenėje

Nors per pastaruosius metus mokytojų pilietinės galios indeksas nepakito (2008 metais šio indekso reikšmė buvo 48,6, o 2009 m. – 47,8), keitėsi atskiros mokytojų pilietinės galios dimensijos.

2009 metais pilietinėse veiklose dalyvaujančių mokytojų dalis buvo žymiai didesnė nei pilietiškai aktyvių žmonių dalis visoje visuomenėje. Per praėjusius metus bent vienoje pilietinėje veikloje dalyvavo 97 proc. mokytojų. Daugiausiai Lietuvos mokytojų dalyvavo tose veiklose, kurios sutelkia daugiausiai Lietuvos gyventojų: labdaringoje veikloje, aplinkos tvarkymo talkose, vietos bendruomenių veikloje. Skirtumas tik tas, kad dalyvavusių mokytojų dalis yra apie 2 kartus didesnė nei šiose veiklose dalyvavusių gyventojų dalis visuomenėje. 2009 metais mokytojų pilietinis aktyvumas įvairiose pilietinėse veiklose išliko toks pat kaip ir 2008 metais, išskyrus vieną veiklą: 2009 metų apklausoje du kartus mažesnė dalis mokytojų (14,5 proc.) nurodė dalyvavę streikuose nei 2008 metais (28 proc.).

2009 metais, kaip ir 2008 metais, mokytojai turėjo daugiau pilietinės veiklos potencialo nei vidutiniškai jo turi visuomenė. Šis mokytojų potencialas yra stipresnis vietinių bendruomenių, o ne nacionaliniame lygmenyje: mokytojų, kurie imtųsi organizuoti veiklą, iškilus vietinės reikšmės problemai, dalis yra didesnė nei tokių gyventojų dalis visoje visuomenėje (atitinkamai 38 proc. ir 29 proc.). Tačiau, jei reikėtų telkti žmones rimtai ekonominei ar politinei šalies problemai spręsti, tarp

mokytojų nebūtų daugiau organizatorių nei visoje Lietuvos visuomenėje. Kita vertus, iškilus visai visuomenei rimtai ekonominei ar politinei problemai, žymiai didesnė dalis mokytojų prisidėtų prie veiklos, jeigu ją organizuotų kas nors kitas. Mokytojų dalyvavimo pilietinėse veiklose potencialo rodikliai per pastaruosius metus iš esmės nepakito.

2009 metais mokytojų nuomonė sutapo su Lietuvos gyventojų įsitikinimu, kad daugiausiai galios priimant šalyje svarbius sprendimus turi valdžios atstovai: Seimo nariai, Prezidentė. Tačiau, skirtingai nei Lietuvos gyventojai, mokytojai labiau tiki savo pačių, eilinių piliečių ir visuomeninių organizacijų galia. Vis dėlto per pastaruosius metus bendras mokytojų pilietinės įtakos vertinimas išliko nepakitęs.

Kaip ir 2008 metais, 2009-aisiais mokytojai dažniau nei kiti gyventojai išvelgė grėsmes, susijusias su pilietiniu aktyvumu: didesnė dalis mokytojų mano, kad yra labai tikėtina ar tikėtina, kad žmogus, inicijuojantis ar aktyviai dalyvaujantis pilietinėse veiklose, prarastų darbą, būtų viešai užsipultas, šmeižiamas, įtarinėjamas aplinkinių dėl savanaudiškų paskatų, sulauktų grasinimų susidoroti, būtų laikomas aplinkinių keistuoliu. Lyginant 2009 metų mokytojų pilietinės galios tyrimo duomenis su 2008 metų duomenimis buvo nustatytos tos pačios rizikų suvokimo pokyčių tendencijos kaip ir visoje Lietuvos visuomenėje: sumažėjo mokytojų, manančių, kad žmogus, aktyviai dalyvaujantis pilietinėse veiklose, gali būti laikomas keistuoliu ar įtarinėjamas veikiąs dėl savanaudiškų paskatų.

Pilietinės visuomenės instituto užsakymu apklausą atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.